



**Commentariorvm, Ac Dispvationvm In Primam Partem
Sancti Thomæ Tomvs ...**

Complectens ad viginti sex Quæstiones priores, centum & septem
Disputationes in Capita diuisas

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1621

Notationes pro veriori sententia. c. 5.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80983](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80983)

vnitas contracta ad formam: est enim vnitas in forma: vnitas vero est ratio abstracta, & communis. Solum autem contendit Caiet., aternitatem non esse vnitatem vniformitatis, vt formaliter intelligatur locutus S. Thom. cum dixit aternitatem consistere in apprehensione vniformitatis, & ita sit ipsa vniformitas formaliter, non autem vnitas vniformitatis, quod esset materialiter. Tum etiam esset inutilis repetitio, quæ à Logicis nugatio appellari solet, si diceremus, esse vnitatem vniformitatis. Perinde enim esset, ac si diceremus, vnitatem vnitatis in forma. Vniformitas enim est vnitas in forma.

Liberatur à calumnia Caietani.

Tertio explicanda adhuc magis est Caiet. sententia. Quoniam recentiores aliqui Theologi similiter eam interpretati sunt. Notandum ergo est, nunquam docuisse, aternitatem esse mensuram realem diuinæ naturæ, vt falso illi imputant. Solum dixit, rationem formalem illius esse realem, scilicet vniformitatem diuinæ naturæ sine principio, & sine. Quod vero addidit, esse quoque mensuram ipsius Dei, non ideo adiunxit, quod putaret, eam esse mensuram realem, cum manifestum sit non distinguere realiter ab ipso Deo, & nihil se ipsum realiter metiri posse: nec vero putauit, aliquam rationem mensuræ in conceptu obiectiuo aternitatis contineri, sed tantum docuit, ipsam esse mensuram, quæ ei accidentaliter posset conuenire. Hæc est doctrina Caietani fideliter recitata, quam nostram exponentes, & confirmantes, inferius refutabimus.

CAPVT III.

Quid sentiant recentiores.

6

Aternitatem in reali aliquo consistere connotare vero respectum rationis.

Secunda opinio est recentiorum à Caietani quidem sententia parum diuersa, nempe rationem formalem æternitatis esse vniformitatem durationis Dei in recto, quam dicunt esse realem; connotare vero in obliquo rationem mensuræ, quam docent, esse solum respectum rationis: quocirca attributum hoc vere esse quid reale ante omnem intellectus operationem, in cuius ratione contineatur ratio mensuræ fundamentaliter (vt aiunt) non formaliter; compleatur vero formaliter, per intellectum, sicut tempus multi arbitrantur re ipsa esse durationem motus, cui aduenit respectus rationis, qui non est de essentia ipsius.

Impugnatur.

Ordo ad connotatum est de ratione connotantis.

Cæterum præterquam quod inferius huius sententiæ falsitas, sicut & præcedentis, ex professo monstrabitur, vt hoc per transennam dicam, in ea non satis intelligo, quomodo in ratione æternitatis contineatur respectus rationis in obliquo connotatus, & tamen ratio æternitatis realis sit ante intellectum. Nam si respectus ille ab ea denotatur, de ratione illius esse debet aliquis ordo ad talem respectum: ordo enim ad connotatum semper includitur in ratione formali connotantis: id autem est absurdum, tum in opinione ipsorum, quia iam frequenter rationem æternitatis ante intellectum non esse: ordo enim ad respectum rationis non potest esse realis: tum etiam absolute, quoniam ad respectum rationis non potest esse ordo nec realis, nec rationis, cum ad relationem non sit relatio. Porro autem ordinem illum ad connotatum esse de ratione connotantis, probatur: quia quoties dicimus nomine vnus rei aliquid aliud connotari, connotatum non est de essentia, sed aliquis ordo ad ipsum; alioquin nomine ipso non connotaretur.

Quare quoties nomine vnus aliquid aliud connotatur, connotatum non potest esse respectus, sed quid absolutum: ordo autem ad illum est de ratione connotati.

Adhibent autem exemplum suæ doctrinæ prædicti Doctores hoc modo: sicut sapientia in Deo perfectio realis est, connotat tamen rationem attributi, quæ est per intellectum: ita etiam æternitas est realis duratio in Deo, connotat tamen rationem mensuræ, quæ est per intellectum. Verum hoc exemplum non est accommodatum: nam licet sapientia sit Dei attributum, & ratio attributi sit per intellectum (attributum enim dicitur, quia intellectus noster Deo aliquid attribuit ad modum passionis) tamen sapientia, & quæuis Dei perfectio nominæ proprio significata non connotat hanc rationem attributi, sed denominatiue solum dicitur attributum: sicut nomen animal ita significat substantiam animalis, vt non connotet rationem generis, tamen si ipsum animal genus denominetur.

Exemplum non accommodatum adducunt recentiores.

CAPVT IV.

Opinio Ferrariensis.

Tertia sententia est, ad rationem formalem æternitatis pertinere aliquid reale, videlicet durationem sine principio & fine, & aliquid rationis, nempe mensuram diuinæ substantiæ, & ita rationem æternitatis per intellectum essentialiter compleri: quemadmodum tempus duo habet, & durationem motus, quæ est quid reale; & numerum illius, qui est rationis numerantis. Hanc sententiam tradit Ferrari., contra gent. c. 15. non longe à principio: ex antiquis vero Scholasticis, qui huius difficultatis non meminerunt, nonnulli plane affirmant, æternitatem esse mensuram diuinæ substantiæ. An vero tota illius ratio formalis sit ratio mensuræ, vel sit complementum, vel aliquid connotatum non explicant. Ita docet S. Thom. in art. 2. huius quæst. ad 1. Albertus in 1. d. 9. art. 8. & tract. de quatuor coequis, q. 3. art. 1. & Henricus in Summa art. 31. q. 2. Solum addit S. Thom. æternitatem esse mensuram non realem, sed per intellectum: id quod an verum sit, inferius dicemus. Hanc opinionem vix confirmat Ferrariensis. Ei namque satis visum est si eam explicaret, & defenderet. Probari autem potest hac ratione. Æternitas præter durationem, sicut etiam tempus, formaliter habet rationem mensuræ: hæc autem conuenit ei per intellectum: nam cum non distinguatur à substantia Dei, cuius est mensura, non potest esse mensura realis.

7
Æternitas tenet per intellectum compleri in ratione mensuræ.

8
Ferrariensis.

Thomas, albe r. Henricus.

Ratio præ hac sententia.

Hæc opinio facile inferius impugnabitur: interim tamen notandum est, quosdam recentiores non satis in sua doctrina constantes, perperam asserere, æternitatem non esse formaliter durationem, sed mensuram durationis substantiæ diuinæ, id quod nulla ratione defendi potest. Si enim duratio ipsa est, quæ sub mensuram cadit, non videtur quid aliud in Deo mensura illius esse possit: neque enim vniformitas metiri potest durationem: illa enim est ipsa duratio permanens, vt prædictum est: nec immutabilitas, quia hæc ab æternitate distinguitur, vt cap. probauimus: ratio ergo mensuræ conuenit durationi, si alicui conuenire debet.

Non conuenit loquuntur recentiores.

9

CAPVT V.

Notationes pro veriori sententia.

Maigatur in hac re sententia est, æternitatem aliqua ratione reali, & aliquo etiam rationis minus com.

Authoris minus.

compleri, & essentialiter constitui. Reale, est duratio manens, & uniformis sine principio, & sine rationis vero est, non mensura, sed mensurae negatio. Quare aeternitas in hunc modum definienda est: duratio permanens uniformis sine principio, & sine mensura carens. Hæc sententia conuenire videtur cum ea, quam tradidit Ferrarientis; cum dicitur, rationem aeternitatis & aliquo reali, & aliquo rationis compleri. Eo tamen differt, quod ille putat, illud rationis, quod dicitur, ad rationem aeternitatis pertinere; esse rationem mensuræ: nos vero contra asserimus, non esse mensuram, sed negationem illius. Quare autem dicamus, hoc esse rationis, sequenti capite explicabitur. Ex quo etiam liquet, quantum hæc nostra sententia ab alijs, quas commemorauimus, discrepet. Sed in eius explicationem, & confirmationem aliqua sunt obseruanda.

Primum est, si aliqua posset esse mensura realis alicuius rei, oporteret eam & re ipsa, cuius est mensura, realiter distinguui: idem enim seipsum reali mensura metiri non potest. Idcirco omnes plane fatentur, nullam mensuram realem Deo posse applicari: sed qui dicunt, aeternitatem esse illius mensuram, asserunt, eam non esse realem, sed secundum rationem, & nostrum modum intelligendi.

Secundo præmittenda nobis est definitio mensuræ, quam dilucide colligit Aristot. 10. Met. cap. 2. & 3. Quamuis autem nomen mensura apud probatos auctores significet etiam id, quod pondere, aut capacitate, longitudine, altitudine, aut latitudine, animoque finitur, quam Philosophi mensuram passiuam, seu mensurabilitatem appellant, & instrumentum, quo metimur, quæ dicitur actiua mensura: & quamuis Aristoteles solum actiuam mensuram definiat; inde tamen quid sit mensura priori modo, facile quoque constabit: Atque utriusque explicatio non parum nostram sententiam illustrabit.

Mensura igitur, inquit Aristoteles, intelligit vero actiuam bisariam dicitur. Tum primum in vnoquoque genere, quod cætera illius generis quodammodo metitur, quatenus eo perfectiora dicuntur, quo magis ipsi assimulantur: & hoc modo quamuis prima species sit quid reale, ratio tamen mensuræ, quam ei tribuimus, est rationis. Nam re ipsa prima species non metitur alias, sed noster intellectus vitur prima specie veluti instrumento ad cognoscendam, & definiendam cæterorum perfectionem. Tum etiam mensura proprie, & maxime (inquit Aristoteles) dicitur quantitatis, quantitatem vero intelligit, quidquid ad modum illius significatur, id quod 3. cap. non obscure indicat. Dixit enim mensuram debere esse homogeneam cum eo, quod ipsa metitur, & ita mensuram longitudinum, esse longitudinem, vocem, vocem, grauitatum, grauitatem. Constat autem, vocem non esse proprie quantitatem, aut saltem de grauitate id nullus concedet, cum sit qualitas; & tamen in pondere, sicut in longitudine, proprie dicitur esse mensura. Est igitur mensura homogenea, veluti est pondus cum pondere, non cum longitudine. Atque in eundem modum duratio cuiusvis rei, de qua nunc est controuersia, duratione aliqua, non grauitate metienda est, ad quam mensuram etiam vocis, cuius longitudo & breuitas in duratione posita est, reduci potest.

Quare Gabriel in 2. dist. 2. quæst. 7. art. 1. notat. 1. iuxta quatuor modos quantitatis, quatuor etiam assignat modos mensuræ. Primam dicit esse perfectionis, quam Aristoteles primo loco recensuit. Secundam vero quam Aristoteles posuit in quantitate, vel in ijs, quæ ad modum quantitatis significantur, Gabriel in tres alias distribuit. Primam dicit esse multitudinis, secundam extensionis, tertiam durationis. Sed præter has quatuor, est alia ut ex dictis constat, nimirum ponderis. Quocirca melius est has omnes ad vnam, quæ est quantitatis vel ad modum illius reducere, & ab ea solum distinguere, quæ est perfectionis.

Definit autem mensuram proprie Aristoteles eo cap. 2. hoc pacto, est id quo cognoscitur quantum. Id est, cuius quantitate perfecta, intelligimus quantum scilicet, siue longitudine, siue pondere, &c. Mox subiungit hæc verba: *Et quantum, aut numero, aut vno. Omnis vero numerus vno.* Ac si dicat, id quo quantum cognoscimus, aut est numerus, aut vnitas, per quantum intelligit continuum, non discretum: continuum autem numero optime cognoscitur, sicut quantitas panni numero vnatum, alia vero quantitate continua, æquali non posset, quia nulla alia esset notior, numerus autem nequit alio numero cognosci, sed vnitate repetita: nam si multitudini aliam multitudinem applices, non poteris eam metiri, nisi repetita vnitate ad vltimam peruenias. Idcirco addidit Aristoteles, *Omnis vero numerus vno*, & tandem colligit, mensuram primam esse vnitatem. Dixit ergo quantum, id est, continuum, cognosci, aut numero, aut vnitate: nam tandem numerus ad vnitatem veluti ad primam mensuram reducitur. Ex qua doctrina in sequenti c. facile deducemus, mensuram formaliter esse respectum rationis.

Tertio notandum est ex Durando in 2. d. 2. q. 5. nu. 11. quantitatem, quæ extendit substantiam sibi subiectam, non esse mensuram illius, atque eadem ratione durationem non esse mensuram substantiæ, cui inest: mensura enim, est id, quo aliquid cognoscitur: res autem quanta non cognoscitur quantitate sua, nec substantia durans duratione sua: ergo neque quæritas, neque duratio sunt mensura substantiæ, cui insunt: quinimo quantitas ita extendit substantiam, atque duratio suo quoque modo eam afficit, ut ipsam reddant mensuræ subiectam, hoc est, mensurabilem: quantitas enim adhibita substantiæ quantæ illam metitur, quia substantia quantitate extensa est, quod fieri non posset, si ea cæteret. Duratio etiam extrinseca, & aliena per intellectum applicata metitur aliam substantiam, quæ in se durationem habet, ratione cuius sub mensuram cadere potest: at vero vnus cuiusque rei propria duratio ea metiri nequit: quia esse non potest causa, ut illa cognoscatur, ut quanta.

Deinde idem probatur ex Arist. c. illo 3. docet enim, mensuram debere esse homogeneam, id est, eiusdem rationis cum re, quam metitur, ut magnitudo cum magnitudine, longitudo cum longitudine, pondus cum pondere, & eodem modo duratio cum duratione. Vbi semper assignat Aristot. vnam magnitudinem esse mensuram alterius magnitudinis, & vnam longitudinem alterius longitudinis, &c. nunquam vero quantitatem, ut mensuram substantiæ nude: sic enim mensura non esset homogenea. Quare quoties substantia subijcitur mensuræ, ratione propriæ quantitatis, vel alicuius habentis

Gabriel.

12

Aristoteles.

Mensura, quod secundum Arist.

13

Duratio cuiusque rei, non est eius mensura, sed extrinseca alia duratio.

Mensuram debere esse homogeneam. Aristoteles.

14

Ratio mensurae passiva passio est quantitatis.

habentis se ad modum quantitatis, subiecitur. Sic ergo substantia non subiecitur proprie durationi, tanquam mensurae, sed ratione propriae durationis sub mensuram alterius durationis cadit. Proprietas igitur quantitatis, quae dici solet mensurabilitas, non est actiua mensurae substantiae, in qua est, sed passiva, qua substantia redditur capax mensurae, id est, mensurabilis.

Quod si aliquis nimium contendat, esse genus quoddam mensurae actiuae intrinsecae, & hoc modo quantitatem, & durationem esse mensuram substantiae, in qua sunt; Aristotelem vero definisse mensuram, quam extrinsecus applicamus: oportet ut definitionem huius mensurae intrinsecae exhibeat, & nihil aliud esse inueniet, quam passivam, quam nos libenter concedimus: quævis enim res sua quantitate, aut duratione fit mensurabilis non ab ipsa, sed ab alia extrinsece applicata.

15
Aristoteles.

Auerroes.
Alexand.
S. Thomas.
Sensus, &
scientia quomodo ratio nem habeant mensurae.
Aristoteles.

Explicatur difficultas quædam verba Aristot.

Quarto observandum est, sensum, & scientiam quodammodo dici mensuram rerum, ut docet idem Arist. 3. illo c. citato. Dicuntur autem mensura non suorum obiectorum, sicut interpretantur Auerroes, Alexander, & S. Thomas in eum locum: sed dicuntur mensura rerum omnium, quæ sub mensuram cadunt, quatenus sensu, & scientia applicamus unitatem, qua res metimur, cognoscetes, quantæ sint. Quare ad mensuram actiuam pertinere videntur, veluti Arist. 4. Phyl. c. 14. text. 13. de Anima dixit, esse numerum numerantem, quia cognitione diuidit, & numerat motum: sed mox subiungit Arist. in eo 3. c. quasi corrigens id, quod dixerat: *Atqui mensurantur magis, quam mensurent: sed accidit nobis, ac si alio nos mensurante cognosceremus, quanti sumus: eo quod toties nobis cubitalis mensura admota est.* Quæ verba difficultas, & ijs, quæ dixerat, contraria videntur. Sic autem sunt intelligenda. Scientia, & sensus potius sub mensuram cadunt: quam aliorum sunt mensurae: perinde enim se habent, quando applicant mensuram ad cognoscendam rem quantam, atque si ab alio nobis adhiberetur mensura, ut inde cognosceremus, quanti sumus. Tunc autem scientia, & sensus noster se haberent quasi passivæ, ideoque Aristoteles dixit, potius mensurari, quam mensurare: ergo eodem modo se habent, quando nos ipsi mensuram applicamus. Dicitur autem sensus sub mensuram, cadere, quatenus res cognita sub mensura comprehenditur, & finitur: sic enim ipsius etiam cognitionis eadem quodammodo atque rei cognitæ mensura est. Neque vero negat Aristoteles, cognitionem ad actiuam etiam mensuram pertinere: sed, inquit, eam potius sub mensuram cadere: ipsa enim duo habet, & applicare seu conferre mensuram cum re, quæ sub mensuram cadit, & hac ratione ad actiuam spectat; & inde cognoscere, quanta sit res, cui mensura adhibetur; & hoc modo ad passivam videtur pertinere. Cumque hoc magis conueniat per se scientiæ, & intellectui, quam applicare mensuram, quæ ab alio applicari potest, ipsa scientia potius ad passivam, quam ad actiuam mensuram reduci debet.

Postremo denique animaduertendum est, mensuram semper esse aliquid extrinsece adhibitum ad metiendum, ut optime docuit Scotus in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem, siue unitas, quæ adhibetur ad metiendum, sit res, & substantia aliqua distincta, ut vlna ad pannum metiendum: siue pars eiusdem rei, quæ mensura finienda est, ut in motu cæli, cuius vnā partem accipimus, & eam rep-

Scotus.
Mensura semper est quid extrinsecum.

tentes supra reliquum applicamus, totumque diuidentes metimur; siue sit sola ratio formalis unitatis, qua in multitudine repetita numerus discernitur. Est igitur mensura semper aliquid extrinsecum rei, quam metimur, neque quicquam seipsum metiri potest. Ex quibus omnibus perspicue patet, rationem mensurae, & mensurabilis in respectu solum rationis consistere.

17

CAPVT VI.

Sententia superius exposita confirmatur.

Hactenus iam sunt fundamenta: superest, ut ex illis nostram confirmemus, simulque aliorum refellamus sententias. Nostra vero tres habet partes. Prima est, de ratione æternitatis esse durationem, quæ reale quid est, in quo non video esse discrepantes Doctorum opiniones; sed an in ratione durationis connotetur aliquid extrinsecum, inter eos est aliqua controuersia. Secunda pars huius sententiæ est, ad essentiam æternitatis nullo modo pertinere rationem mensurae: hoc vero sic probatur.

Si æternitas in se haberet rationem mensurae, aut esset realis mensura, aut per intellectum: realis esse non potest, neque relata ad substantiam Dei, neque ad aliquid aliud: primum quia ipsa nullam aliam realem durationem realiter metitur, ut constat, deinde quia substantiam Dei non potest realiter metiri, cum ab ea realiter non distingatur, ut patet, quod necesse erat, ut esset mensura realis, sicut in prima notatione dictum est. Postremo quia omnis mensura formaliter est aliquid rationis, ut eodem loco ostendimus, omnis vero unitas eatenus mensura dicitur, quatenus nostro intellectu deferuit ad cognoscendam alicuius rei quantitatem: hic autem est respectus quidam rationis. Ex eo namque, quod res aliqua assumitur ab intellectu, ut instrumentum, quo dignoscat alterius quantitatem, non potest ei aliquid aliud, quam respectus rationis conuenire: liquet ergo æternitatem non esse realem mensuram substantiæ, aut alterius durationis.

18

Omnis mensura formaliter est quid rationis.

Sed neque potest esse mensura rationis, sicut est quæcumque mensura, hoc est, per respectum ad intellectum cognoscendum vnū ex alio: quoniam vel esset mensura substantiæ Dei, vel aliarum durationum: non quidem substantiæ Dei: quia ut habemus ex tertia observatione, nulla duratio, sicut neque quantitas, metitur rem cuius est, sed ipsam reddit mensurabilem: cum igitur æternitas Dei sit substantiæ suæ duratio non metietur ipsam, sed nostro modo cognoscendi, si id fieri posset, faceret ipsam mensurabilem: cur autem neque hoc efficiat, paulo post dicitur: & hac ratione probat Durandum in 2. d. 2. quæst. 5. æuum non esse mensuram Angelorum, de quo fufius tractabitur disp. 33.

Durandum.

Deinde non potest esse mensura aliarum durationum: nam quamuis sit mensura priori modo ex ijs, quos enumerauimus in secunda notatione ex doctrina Aristotelis, nempe perfectionis, quia cæteræ durationes eo perfectiores esse cognoscuntur, quæ magis æternitati assimilantur: tamen non potest esse mensura posteriori modo, de qua nunc est controuersia, scilicet mensura quantitatis, vel alicuius admodum quantitatis; hæc enim, ut inibi explicatum manet, est unitas, vel numerus, qui ab intellectu assumitur ad cognoscendam alicuius rei quantitatem: æternitas autem non potest

19

telt